

УДК 784:786.2.087.4

ВОКАЛЬНО-ФОРТЕПІАННИЙ АНСАМБЛЬ В ДИСКУРСІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ТА ВОКАЛІСТА

Леонтієва С.Л.

Інститут мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

Стаття присвячена вивченню музичної діяльності в галузі співтворчості учасників ансамблю. Розглядається вокально-фортеп'яний дует, як приклад ансамблевого виконавства співака та піаніста. Зроблено акцент на структурі діяльності особистості, що базується на формулі «потреба – мотив – дія – мета – фактор» та її втілення у співтворчості концертмейстера та вокаліста. Всі елементи формули розглядаються з позицій сценічної, практичної діяльності. В статті доведено, що спільна дія для реалізації сумісного творчого результату це природний діалектичний прояв поєднання співучості одного інструменту (людського голосу) та ударності іншого (фортепіано як клавішно-ударний інструмент).

Ключові слова: співтворчість, вокаліст, концертмейстер, діяльність, вокально-фортеп'яний ансамбль.

Постановка проблеми. Серед прикладів професійної спрямованості музичної діяльності особливе місце займає ансамблеве виконавство та якщо ансамбль споріднених інструментів або вокалістів має спільні виконавські завдання, то безпосередньо вокально-фортеп'яний дует має спільне завдання при достатньо різноманітному спектру виражальних засобів відмінних один від одного за виконавською технікою та звукодобувальною системою. З одного боку голос, як інструмент вокаліста та фортепіано – клавішно-ударний інструмент. Але поєднанні твором, вони мають спільну мету та завдання. Це створює специфічну сферу музичної діяльності у формі вокально-фортеп'яного дуету. Ця сфера, перш за все, тісно пов'язана зі спільною діяльністю вокаліста з концертмейстером, а тому є може розглядатися як вузькоспеціалізована тема у глобальному понятті «діяльність особистості».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема діяльності досліджувалася багатьма філософами, педагогами, психологами. Значний внесок у розвиток цієї проблеми внесли О.В. Брушлинський, Ф.М. Гоноболін, Л.П. Гримак, М.В. Гриньова, Ю.О. Гусев, В.В. Давидов, Л.О. Зеленов, Є.М. Іванова, Н.В. Кузьміна, О.М. Леонтьєв, В.С. Лозниця, В.Б. Савицький, В.О. Сластьонін, Л.Д. Столяренко, Х. Хекхаузен, Т.І. Шевченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В більшості своїй дослідження, що присвячені цьому питанню, висвітлюють питання окремої роботи концертмейстера чи вокаліста, або розглядають без сумніву важливі складові виконавської практики вокаліст-піаніст, при цьому нівелюючи той факт, що процес співтворчості має в собі більш ніж поєднання спільним твором та задумом композитора. Звідси походить й актуальність даної статті.

Мета роботи дослідити специфіку співтворчості вокаліста та концертмейстера у вокально-фортеп'яному дуеті.

Виклад основного матеріалу. Солоїст і піаніст (концертмейстер) в художньому сенсі є членами єдиного, цілого музичного організму. Мистецтву акомпанементу – це такий ансамбль, в якому фортепіано належить величезна, аж ніяк не підсобна роль, яка не вичерпується суто службовими функціями гармонійної та ритмічної підтримки.

Особливістю ансамблевої творчості є взаємодія декількох індивідуумів, кожен з яких привносить в колектив свій власний, індивідуальний, не схожий ні на що інше внутрішній світ зі своїми суб'єктивними якостями – характером, темпераментом, способом думок і т.д. «Справжнє поняття колективу, – писав Л.Н. Раабе, – має на увазі органічне злиття індивідуальностей, особливу «колективну індивідуальність», якій і відрізняється один ансамбль від іншого» [6, с. 6]. Тобто в основі даного процесу знаходиться така форма діяльності, яка повинна забезпечувати творчу взаємодію усіх учасників ансамблю.

Традиційно підрозділяють діяльність на продуктивну і репродуктивну. Під продуктивною діяльністю розуміється така, за якої створюється продукт, новий за своєю суттю. Репродуктивна діяльність припускає створення продукту, що повторює створене раніше. У такому поділі типів діяльності значною мірою є присутнім соціальне, тобто оцінка новизни продукту діяльності.

Н.Г. Дьяченко пропонує структуру діяльності особистості, що складається з таких компонентів: потреба – мотив – дія – мета – фактор зацікавленості [2, с. 18]. Відправним фактором діяльності особистості є сформована потреба, яку автор визначає як осмислене й активне прагнення людини до певних умов життя і діяльності.

В контексті теми, якій присвячена дана стаття, фактором є конкретний сценічний виступ, концертний варіант твору. Мотив – необхідний компонент будь-якого акту діяльності, оскільки практично будь-яка зовнішня інформація, що надходить у центральну нервову систему, зіставляється з мотивацією, що домінує в даний момент й оцінюється нею. Це поняття корелюється з існуванням спільного музичного твору у вокаліста та концертмейстера, спільної інтерпретації цього твору. Усвідомлення мотиву породжує в людині ясну мету і зумовлює певні дії, що забезпечують її реалізацію. Реалізована мета взаємодіє з потребою й в такий спосіб формує та регулює діяльність загалом, а такий чинник як зацікавленість впливає на ефективність і успішність здійснення діяльності особистості.

Тобто між концертмейстером та вокалістом постає не тільки спільне завдання, скільки виникає певна співтворчість, результатом якої повинна

стати існування перцептивних образів у слухача, що базується на предметності при як засобу внесення в перцептивні образи синтезу властивостей твору (що закладено композитором та епохою) та властивостей вокально-фортепіанного дуету.

Взаємодію як організацію спільної діяльності розглядає Г.М. Андреева [1, с. 114]. Дослідниця наголошує на трьох можливих формах взаємодії:

1) спільно-індивідуальна діяльність – коли кожний учасник робить свою частину спільної роботи незалежно від інших. Ця форма набуває актуальності в моменти роботи кожного учасника вокально-фортепіанного дуету над своєю власною партією. Безсумнівно, що це стосується перш за все технічних моментів вивчення тексту, подолання технічних труднощів тощо.

2) спільно-послідовна діяльність – коли загальна задача виконується послідовно кожним учасником. У вокально-фортепіанному дуеті учасники, які намагаються охопити твір повністю, не намагаються передавати один одному низку звуків, де кожен використовує свої власні виражальні засоби вступає в складну творчу взаємодію.

3) спільна взаємодіяльність – коли відбувається одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими. Саме ця, зазначена класифікація взаємодії заслуговує на увагу, оскільки професійна взаємодія співака і концертмейстера належить до спільної взаємодіяльності.

При аналізі взаємодії має значення і той факт, як усвідомлюється кожним учасником його внесок у спільну діяльність. Саме це усвідомлення сприяє плануванню та побудові та корекції стратегії. Це корелюється з психологічним механізмом взаємодії, що заснована тільки на взаєморозумінні між його учасниками. Саме це є підґрунтям для втілення успішної стратегії і тактики спільних дій, та їхнього взаємообміну. Якщо стратегія взаємодії визначена характером відношень, представлених діяльністю що виконується, то тактика взаємодії визначається безпосереднім уявленням про партнера.

Інакше кажучи, взаємодія тоді повноцінно існує в діяльності концертмейстера та вокаліста, коли підсумком суб'єктивних дій є можливість диференціації об'єктивних і суб'єктивних компонентів образу. Саме це дозволяє говорити, про спільне відношення до я звуку як асоціації із чимось подібним, схожим, для впізнання музики (почув – уявив-згадав).

В такому контексті вочевидь стає важливим роль та значення кожного з учасників дуету. Слід уточнити, що вокально-фортепіанний дует – це співтворчість двох художників і артистів. Співакові спочатку відведена роль соліста, і піаніст часто залишається «в тіні» вокаліста, між тим як він виконує зовсім не допоміжну роль, яка вичерпується чисто службовими функціями гармонії та ритмічної підтримки партнера. Обидва виконавці є рівноправним членами єдиного, цілісного музичного організму.

Відповідно до Музичного словника Гроува, етимологія слова «акомпанемент» походить від французького *accompagnement* – «супровід», що означає «всі голоси (шари музичної фактури), що супроводжують провідну мелодію (лінію)» [4, с. 24]. Таке бачення специфіки концертмейстерської роботи не цілком відповідає етимології

слова, що визначає уміння узгоджувати – гармонізувати дії ансамблістів. У цьому випадку піаніст-концертмейстер здійснює особливого роду художню діяльність, що відрізняється від майстерності – уміння соліста» [3; 4].

Таким чином, в самому слові «концертмейстер» висвічується синтетична природа функцій піаніста в ансамблевому мистецтві: з одного боку, лідера, майстра, з іншого – що супроводжує, що підтримує. При цьому слід наголосити на наявність в вокально-фортепіанному дуеті так званого неформального лідера – вокаліста, саме від його партії та виконавської манери повинна йти ініціатива координатора міжособистісного спілкування. Таке спілкування може бути творчо продуктивним тільки в тому випадку, якщо воно правильно організована і направлена на вирішення конкретних професійних завдань, що стоять перед музикантами. Бо кінцевою метою постає грамотна інтерпретація твору, його виконавство на концертній естраді.

Звісно, що спільне виконання відрізняється тим, що і загальний план, і всі деталі інтерпретації твори є плодом роздумів і творчої фантазії не одного виконавця, а обох партнерів по виконанню – вокаліста і концертмейстера – і реалізуються вони їх об'єднаними зусиллями. Процес дозрівання художнього задуму і процес його втілення в конкретних звукових образах у партнерів по ансамблю можливі при спільній роботі.

Створення спільного плану інтерпретації, художнього образу твору в цілому – процес надзвичайно індивідуальний і майже не піддається фіксації і спостереженню. Зазвичай і вокаліст, і концертмейстер можуть лише дуже приблизно пояснити словами сутність своїх намірів, тому вони частіше вважають за краще безпосередньо музичний показ, використовуючи основні засоби музичної виразності – фразировку, темп, динаміку та ін.

Також необхідним вважається вказати, що партнери по ансамблю починають роботу з розкриття змісту, з виявлення художнього образу і стилю твору і, виходячи з цього, шукають характер звучання, тембральність, нюанси, темп та ін. Працюючи над вокальним твором, необхідно дбайливо звертатися з літературним текстом, заглиблюватися в задум автора – виконавці повинні знати, чим навіяно той чи інший вірш, за яких обставин виник даний твір. Для того щоб відчувати потрібний стиль і характер виконання, треба чути і дбайливо ставитися до задумів авторів літературних текстів і втілює їх музиці.

Висновки. В аспекті спільної діяльності вокаліста і концертмейстера виконання твору постає як результат творчої взаємодії, яка є в свою чергу досягненням вищого рівня сумісної виконавської діяльності. Співтворчість між співаком і концертмейстером виникає як конкретне втілення діалектичного природного розвитку, як теза та антитеза вокального та інструментального, відповідно така діяльність пропагує певну специфіку, яка ґрунтується на міжособистісній сумісності партнерів, заснованої на оптимальному поєднанні (подібності або взаємодоповнюваності) індивідуально-психологічних характеристик особистості, таких як: ціннісні установки, інтереси, мотиви, потреби, особливостей темпераменту.

Міжособистісна сумісність індивідів забезпечує продуктивність спілкування і при певних умовах здатна переростати в сумісність групу, що є соціально-психологічним показником

згуртованості учасників вокально-фортепіанного ансамблю, яка постає наслідком формування відповідної потреби, мотиву та спільні дії для її реалізації.

Список літератури:

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений. / Андреева Г.М. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 1400 с.
2. Дьяченко Н.Г. и др. Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях / Н.Г. Дьяченко, И.А. Котляревский, Ю.Л. Полянский. – К.: Музична Україна, 1987. – 110 с.
3. Коган Г. Музыкальное исполнительство и его проблемы // Избранные статьи. – М.: Советский композитор, 1971. – С. 5–30.
4. Музичний словник Гроува. Музичне мистецтво. – М., 1979. – № 8. – С. 432.
5. Падалка Г. Мистецька освіта студентської молоді: сучасні підходи / Г. Падалка // Молодь у сучасному світі: морально-естетичні та культурологічні виміри. – К.: Вид-во МІЛП, 2001. – С. 188–222.
6. Раабен Л.Н. Камерная инструментальная музыка первой половины XX века / Л.Н. Раабен. – Л.: Сов. композитор, 1986. – 200 с.
7. Фрейдман В. Концертмейстер – ансамблист – педагог / В. Фрейдман // Управление культуры Одесского областного Совета народных депутатов. Отдел учебных заведений и методики обучения. – Одесса, 1994. – 13 с.

Леонтиева С.Л.

Институт искусств

Киевского университета имени Бориса Гринченко

ВОКАЛЬНО-ФОРТЕПИАННЫЙ АНСАМБЛЬ В ДИСКУРСЕ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА И ВОКАЛИСТА

Аннотация

Статья посвящена изучению музыкальной деятельности в области сотворчества участников ансамбля. Рассматривается вокально-фортепиано дуэт, как пример ансамблевого исполнительства певца и пианиста. Сделан акцент на структуре деятельности личности, основанный на формуле «потребность – мотив – действие – цель – фактор» и ее воплощение в сотворчества концертмейстера и вокалиста. Все элементы формулы рассматриваются с позиций сценической, практической деятельности. В статье доказано, что совместное действие для получения совместного творческого результата это естественное диалектическое проявление синтеза напевности одного инструмента (человеческого голоса) и ударности другого (фортепиано как клавишно-ударный инструмент).

Ключевые слова: сотворчество, вокалист, концертмейстер, деятельность, вокально-фортепианный ансамбль.

Leontieva S.L.

Institute of Arts, Borys Grinchenko Kyiv University

VOCAL-PIANO ENSEMBLE IN THE DISCOURSE OF CREATIVE ACTIVITY OF THE CONCERTMASTER AND VOCALIST

Summary

The article is devoted to the study of musical activity in the field of co-creation of the ensemble members. The vocal-piano duo, as an example of the ensemble performance of the singer and pianist, is considered. The emphasis is placed on the structure of the personality activity based on the formula "need – motive – action – goal – factor" and its implementation in the co-operation of the concertmaster and vocalist. All elements of the formula are considered from the point of view of the stage, practical activity. It is proved in the article that the joint action to realize a coherent creative result is a natural dialectic manifestation of the combination of the coherence of one instrument (human voice) and piano as a keyboard perkussion instrument).

Keywords: co-creation, vocalist, concertmaster, activity, vocal-piano ensemble.